

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

De Imposturis Religionum breve Compendium [CIM I 58]

[Deutschland], [nicht vor 1716]

[urn:nbn:de:gbv:45:1-98694](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-98694)

CimI
58

De
Imposturis Religionum
breve Compendium.

Descriptum ab Exemplari manuscripto,
quod in Bibliotheca Joh. Frider. Mayeri,
Theologi, publice distracta Berolini An-
no 1756. deprehensum, et a Principe
Eugenio de Sabaudia
XXC. Imperialibus fuit redemptum.

N
f
12

Deum esse, eumque colendum esse, multi³ v. Lect
disputant, antequam, et quid sit DEUS,
et quid sit ESSE, quatenus hoc corporibus
et spiritibus, ut eorum fert distinctio,
commune est, et quid sit colere Deum[?]
intelligent. Interim cultum Dei ad men-^{explicent;}
suram cultus fastuosorum hominum ae-^{ibi}
stimant. Quid sit Deus, describunt se-
cundum confessionem suam ignorantia;
nam quomodo differat ab aliis rebus,
per negationem justorum conceptuum
effertant. Neceffe est; ESSE infinitum Ens,
id est, cuius fines ignorant, comprehen-
dere nequeunt; ESSE creatorem coeli et
terrarum, atque quis ejus sit creator, non
dicunt, quia nesciunt, quia non com-
prehendunt. Alii ipsum sui principium
dicunt, et a nullo nisi a se esse contendunt,
utilem ii dicentes quid, quod non intelli-^{ibi}
gunt. Non, ajunt, capimus ejus prin-
cipium, ergo non datur. [Cur non ita: non
capimus ipsum Deum, ergo non datur[?]]
Atque haec est ignorantia prima regula.
Non datur processus in infinitum; cur
non[?] quia intellectus humanus in ali-
quo subsistere debet; Cur debet[?] quia
solet,

7
solet, quia non potest sibi aliquid ^{extra} ultra
suos fines imaginari, quasi vero sequa-
tur, [ego] non capio infinitum, ergo non
datur. Et tamen, uti experientia no-
tum, inter Messia sectarios aliqui pro-
cessus infinitos divinarum, sive propri-
etatum sive personarum, de quarum
definitionibus tamen lis est adhuc, et
sic omnino dari processus in infinitum
statuunt. Ab infinito enim generatur
filius; ab infinito spiratur Spiritus
sanctus, et in infinitum generatur,
proceditur. Si enim coepissent, aut
si semel desinere, generatio ista et spi-
ratio, aeternitatis conceptus violaretur.
Quid si etiam in hoc cum istis conve-
nias, quod hominum procreatio non
possit in infinitum extendi, quod ta-
men propter finitum suum intellectum
ita concludunt, nondum exinde con-
stabit, an et suo modo alia inter
superos generationes eaque tanto nu-
mero fuerint ac hominum in terra, et
quis ex tanto numero pro Deo precipue
sit recipiendus? Nam et mediatores
Deos dari, omnis religio concedit,
quomodo

quamvis non omnes sub aequalibus terminis. Unde illud principium: Ens supra hominem per naturam suam elevatum debere esse unum, labefactari videtur. Atque inde ex diversitate deorum pro-generatorum diversitates religionum et varietates cultuum postmodum ortas dici poterit, quibus potissimum Ethnicorum nititur devotio. Quid autem obicitur de cœdibus aut concubitu Deorum paganorum, præterquam, quod hæc mystice intelligenda sint, sapientissimi Ethnicorum jam dudum ostendere, similia in aliis deprehenduntur; strages tot gentium, urbium et hominum per Moysen et Josuam Dei jussu perpetratas, sacrificium humanum etiam Deus Israelis Abrahamo injunxerat, effectus non secutus quidem in casu extraordinario. Nil autem jubere poterat, aut serio juberi ab Abrahamo credi poterat, quod prorsus et per se Dei naturæ adversum fuisset. Mahomet in præmium suæ superstitionis totum orbem pollicetur, et Christiani passim de strage suorum inimicorum et subjugatione hostium Ecclesiæ vaticinantur, quæ sane sæpe nec exigua sunt, post-
quam

quam Christiani ad Rerumpublicarum
gubernacula sederunt. Nonne polygamia
per Mahumetem et Moſen introducta,
et ut pars diſputat, in Novo Teſtamento
etiam conceſſa? Nonne Deus Spiritus
ſanctus peculiari conjunctione ex vir-
gine deſponſata Filium Dei progenera-
vit? Quæ reliqua de ridiculis idolis,
de abuſu cultus Ethnicis obijciuntur,
tanti non ſunt, ut nec paria reliquis
ſectariis obijci queant, qui tamen abu-
ſus a Miniſtris potius quam principi-
bus, a diſcipulis potius quam magiſtris
religionum proveniſſe, facili labore mon-
ſtrari poteſt.

Ceterum, ut ad priora redeam, hoc
Ens, quod intellectus proceſſu determi-
nat, aliū naturam vocant, aliū Deum,
aliique in his conveniunt, aliū differunt;
Quidam mundos ab æterno ſomniant,
et rerum connexionem vocant Deum,
quidam Ens ſeparatum, quod nec vi-
deri nec intelligi poteſt, quamvis et
apud hos contradictiones non infre-
quentes ſint, Deum vocant. Religio-
nem, quatenus concernit cultum, aliū
in

in metu invisibilium potentium, alii in amore ponunt. Quodsi potentes invisibiles falsi sint, idololatria efficitur una pars mutuo ab altera, prout sua cuiusque principia. Amorem ex benevolentia nasci volunt, et ad gratitudinem referunt, cum tamen ex sympathia animorum hic potissimum oriatur, et inimicorum benefacta odium gravius maxime stimulent, licet id hypocritarum nemo confiteri audeat. At quisnam amorem ex benevolentia ejus emanare statuatur, qui homini leonis, ursi, et aliarum ferocium bestiarum particulas indidit, ut naturam contrariam inclinationi creatoris induceret? Qui non ignorans debilitatem humanæ naturæ, arborem ipsis posuerit, unde certe norat, reatum istos hausturos sibi et omnibus suis successoribus [uti quidam volunt] exitialem; Et hi tamen quasi pro insigni beneficio ad cultum vel ad gratiarum actionem beneantur? scilicet hoc Ithacus velit; [Man in die unruhr sitzen, stillstehn, als die Hölle zu laugen.] et c.: arripe mortalia arma, e. g. enses, si certissima præscientia tibi constat, [quam
tamen

¶ tamen et alii, quoad contingentia in Deo
non dari adstruunt] hoc ipso eum, cui ob
oculos ponis, arrepturum, sequere et suam
progeniem omnem miseranda morte in-
terenturum, cui adhuc aliqua huma-
nitatis gutta super erit, horrebit talia
perpetrare. Accipe, inquam, gladium,
ex gratia: qui pater es vel amicus, et si
pater vel amicus genuinus es, objice
amici liberis cum jussu, ne incurrant,
citra omnem dubitationem tamen eos
incursumos; et miserandam stragem suis,
iisque adhuc innocentibus [suorum, eo-
rumque adhuc innocentium] claturos
pravidens. Cogita, qui pater es, an ejus
moeli quid facturus esses? Quid est lu-
dibrium prohibitioni afferre, si hoc non
est? Et tamen Deus hac precipisse cle-
buit. Hunc ex benefacto suo colendum
volunt, quia, ajunt, si Deus est, colen-
dus est; simili modo, uti inde colligunt:
Magnus Mogol est, ergo colendus; Co-
lunt enim eum etiam sui, sed cur? ut
nempe impotenti ejus, et omnium Magna-
tum fastui satisfiat, nil ultra. Colitur
enim potissimum ob metum potentiae
visibilis,

visibilis, hic morte ejus excoleſcit, ſpemque
deinde remunerationis. Eadem ratio in cul-
tu parentum et aliorum capitum obtinet.
Et quoniam potentia inviſibiles graviores
et majores habentur viſibilibus, ergo etiam
magis colendas eſſe volunt. Atqui hic
Deus, inquiunt, ob amorem colendus.
At, quis amor innocentes poſteros, ob uni-
us certo praviſum et proin et præordi-
natum lapſum [præordinatione de con-
cedendo ad minimum] obſicere reatui
inſinito? Sed redimendos inquis; At
quomodo? Pater unum filium miſeriæ
addicit ſupremæ, ut alterum crucia-
tibus haud minoribus tradat propter
prioris redemptionem; Nil tale noverunt
Barbari! At cur amandus, cur colen-
dus Deus eſt? Ania creavit. Eſto!
Ad quid ^{vero} creavit? ut laboremus? quia
certo præſcivit lapſuros, et medium pro-
poſuit pomi vetiti, ſine quo labi non po-
terant. Eſto tamen, colendum eſſe, quia
ab eo omnia dependent in fieri, addunt
tamen alii in eſſe quoque et conſervari.
Quem in finem colendus? An ipſe cul-
tus indigus aut cultu placatur? Ita
quidem

quidem est, parentes et benefactores coluntur apud nos; sed quid hic cultus est? Societas humana mutua indigentia prospicit, et cultus est ob opinionem potentiae nobis subveniendi majoris et propioris. Subvenire nemo vult alteri sine mutuo adjumento suae quoque indigentiae, quod quia haec pars tantum non indiget, agnitio beneficii et gratiae vocatur, quo majorem recognitionem sui beneficii postulat, utque exin celebretur, alter ei ad manus velut peditsequus sit, ut claritatem etiam et suspensionem magnificentiae apud alios suscitet. Scilicet opinio aliorum de nostra potentia subveniendi particulari vel communi indigentiae nos titillat, et cristas pavonis instar erigit, unde et magnificentia inter virtutes est. Ast quis non videt imperfectionem hoc esse nostrae naturae? Deum autem omnium perfectissimum indigere aliqua re, quis dixerit? Velle autem ejusmodi, si perfectus sit, et jam in se satis contentus et honoratus citra omnes extra eum honores, quis dixerit, nisi

nisi qui indigere eum? Desiderium hono-
ris, imperfectionis et impotentia signum
præbet. Consensum omnium gentium hoc
in passu urgent aliqui, qui vel solos popu-
lares suos vix omnes allocuti, vel tres
aut quatuor libros de testimonio universi
agentes inspexerunt. Quantum vero de
majoribus auctori, et de moribus univer-
si constet, non perpendentes; At nec boni
illi autores omnes norunt. Nota tamen,
de cultu fundamentum in ipso Deo aut
operibus ejus, non in solo alicujus soci-
etatis aliquo interesse habente, quaren-
dum, questionem hic esse. Nam in usu
id esse potissimum imperantium et divi-
tum in Republica, ut exteriorem ali-
quam religionis rationem habeant, ad
emolliendam ferociam populi, nemo est
qui non intelligat. Ceterum de priori
ratione sollicitus, quis in principali
Christiana religionis sede: Italia, tot
libertinos, et ut quid gravius dicam,
tot Atheos latere credat? et si credi-
derit, quis dicat, consensum omnium
gentium esse: Deum esse, eum colendum
esse? Scilicet quia seniores saltem id
dicunt.

^{12.}
dicunt. Quinam seniores? Summus Pon-
tifex, Augures et Aruspices veterum,
Cicero, Cæsar, Principes et his adhæ-
rentes sacerdotes. Unde vero constat,
quod sic statuunt, uti dicunt, et non
ob interesse suum talia præ se ferant?
Hi nempe ad gubernacula rerum se-
clentes, et reditus ex populi creduli-
tate capientes summam invisibilem
potentiam et vindictam minati, et
suam quandoque cum his intimiorem
collationem et nexum ementibi, pro
sua luxuria idoneos vel excedentes
sibi acquirunt. Sacerdotes talia do-
cere mirum non est, quia hæc ratio
vitæ ipsorum sustentanda est. Et hæc
sunt ea seniorum dictamina.

Dependeat hoc universum a directi-
one primi moventis, at vero id depen-
dentia prima erit. Quid enim impe-
dit, quo minus talis primus Dei ordo
fuerit, ut omnia cursu semel præstitu-
to irent, usque ad terminum præfixum,
si quem præfigere voluit? Nec nova
cura, dependentia vel sustentatione
jam opus erit, sed ipsæ ab initio cui-
que

que virium satis largiri potuit. Et cur non^{13.}
fecisse autumandus? Nec enim visitare
eum omnia elementa et universi partes,
sicut medicus agrotos, credendum est.
Quid ergo de conscientiae testimonio di-
cendum, et unde illi animi metus ex ma-
lefactis, si non constaret nobis, specu-
latorem et vindicem adstare desuper,
cui ista displiceant, utpote cultui ejus
omnino contraria? Non jam animus
est, naturam boni et mali, nec pericula
præjudiciorum et plurimi timoris, vani-
tates ex præconceptis opinionibus ori-
undas ulterius persequi. Id tantum
dico, inde hæc ortum ducere, quia
nempe omnia malefacta nituntur in
corruptione et inversione harmoniæ sub-
veniendi mutuæ indigentiae, quæ ge-
nus humanum sustentat, et quoniam
opinio de eo, qui promovere magis, quam
adjuvare indigentiam istam velit, odi-
osum eum reddit; Unde contingit, ut
ipse timeat, ne vel aversionem aliorum
et contemptum incurrat, vel aequalem
denegationem subveniendi indigen-
tiae suæ, vel amittat potentiam suam in-
super,

^{14.}
super, tum aliis, tum sibi succurrendi, qua-
tenus nempe spoliationem potentiae no-
cendi a reliquis metuere debet. Atque
ita agere ajunt, eos, qui non habent lu-
men scripturae sed secundum naturae
lumen pro conscientiae suae dictamine,
quod certe arguat, indidisse Deum in-
tellectui communi hominum scintillas
suae cognitionis et voluntatis aliquas,
secundum quas agentes recte fecisse di-
cendi sint, et quamnam ratio horum co-
lenda Deum dictaminum esse queat,
si non haec sit? Ceterum num bestiae se-
cundum ductum rationis agant? mul-
tis rationibus disputatur, nec jam de-
cisum est; quod tamen non moveo. Quis
tibi dixit, quod id non fiat? aut quod
politum brutum rudi homini et sylvestri
quandoque intellectu et facultate judi-
candi non praestet? Ut autem quod re-
verum est, dicam: plurima otiosorum
hominum pars, qui ex cogitationibus
rerum subtiliorum et communem captum
excedentium vacarunt, ut suo fastui
satisfacerent atque utilitati, multas
subtiles regulas excogitarunt, quibus
nec

15.
nec Tyrsis nec Alexis cura sua pastorali
et rustica impediti, vacare potuerunt.
Unde hi fidem otiosis speculationibus
habuere, quasi sapientioribus, adde
et aptioribus ad imponendum insi-
pidis. Hinc, bone Alexis, abi, Panes, Syl-
vanos, Satyros et Dianas etc: cole; isti
enim magni Philosophi tibi communi-
cationem somnii Pompiliani facient,
et concubitus cum Nympha Egeria
narrare, et hoc ipso ad istorum cul-
tum adstringere volent, proque mer-
cede sui operis et reconciliatione ac
favore illarum invisibilium potentia-
rum sacrificia, succumque gregis et
sudorem tuum pro sua sustentatione
desiderabunt. Et hinc, quia Tityrus
Panem, Alexis faunos, Roma Martem,
Athens ignotos Deos coluere, creden-
dum est, bonos istos homines quaedam
ex lumine naturæ cognovisse, quæ otio-
sa speculantium inventa et attributa
erant, ne quid inclementius in aliorum
religiones dicam. Et cur hæc ratio
non etiam dictavit, aberrare eos in
cultu, ligna et lapides tanquam Deo-
rum

16.
rum suorum habitacula ridicule colere?
At vero credendum est, quia bona foemel-
la Franciscum, Ignatium, Dominicum
et similes tanto cultu prosequuntur, di-
ctare rationem ad minimum, sanctorum
hominum aliquem esse colendum, et istos
ex lumine natura prospicere cultum ali-
cujus potentia superioris jam non visibi-
lis? Cum tamen haec sint commenta oti-
osorum nostrorum sacerdotum, pro sua
sustentationis lautiori incremento.

Ergone Deus non est? Esto; sit! Ergo
colendus? At hoc non sequitur, quia cul-
tum non desiderat. Sed desiderat quia
id inscripsit cordi; [esto insuper et hoc in-
scriptum cordi!] quid tum amplius?
Sequemur ergo natura nostra ductum.
At is cognoscitur imperfectus esse? In
quibus? Sufficit enim ad societatem
hominum sic satis tranquille colendum.
Nec enim alii religiosissimi revelatio-
nem secuti feliciter vitam transigunt.
At majus est, quod de nobis exigit
Deus, imprimis cognitionem Dei ex-
actionem? Sed tu, qui id spondes,
cujuscunque religionis sis, non praestas.
quid

Quid enim Deus sit, in revelatione qua-^{17.}
licunque obscurius longe est quam antea.
Et quomodo conceptibus intellectus id
clarius sistes, quod omnem intellectum
terminat? Quid tibi videatur de his:

Deum nemo novit unquam ss[

item: oculus non vidit; [1. Corinth. 2. p. 9.] item:

habitat in luce inaccessibili; [1. Timoth. 6. v. 16]

item: post revelationem adhuc in aenigma-
te?; [] At quanta aenigmati-

claritas sit, cuique notum credo. Verum
unde tibi constat, Deum ista exigere?

At ex desiderio intellectus terminos sui
captus superandi, et omnia perfectius
quam facit, concipiendi, an aliunde?

Ex speciali revelatione. Quis es, qui
hoc dices? Pone Deus! quanta reve-

lationum farrago! Oracula Ethnico-

rum prodia? Haec jam risit antiquitas;

Sacerdotum tuorum testimonia? Sacer-

dores tibi offero contradictorios; Pugne-

tis invicem; Sed quis iudex erit, quis

controversiae finis? Moyses, Propheta-

rum et Apostolorum scripta proferes? Op-

ponit se tibi Coranus, qui haec corrupta

dicit ex novissima revelatione, et autor
ejus

10.
eius divinis miraculis se gloriatur, corruptelas et altercationes Christianorum gladio secuisse, uti Moses Ethnicorum. Vi enim Mahomet, vi et Moses Palaſtinam ſubjugavit, uterque magnis miraculis inſtructus. At ſectariis iſtorum Veda et Brachmannorum ante 1400 retro ſecula obſtant collectanea, ut de Sinenſibus nihil dicam. Tu, qui in angulo Europae hic deliteſcis, illa negligis, negas, quam bene videas ipſe. Eadem facilitate enim iſti tua negabunt. Et quid non miraculorum ſupereſſet ad convincendos orbis incolas, ſi mundum ex ſcorpionis ovo progenitum, terramque tauri capiti impoſitam et rerum prima fundamenta, ex prioribus tribus Veda libris conſtaret, niſi invidus aliquis Deorum filius hac tria Volumina primo furatus eſſet. Noſtri id riderunt, et apud eos novum hoc ſtabiliendae ſuae religionis argumentum foret, non tamen niſi in cerebro ſacerdotum ſuorum fundamentum habens. Et unde alias proſecta tot immenſa de Diis Ethnicorum volumina et mendaciorum plauſtra? Sapientius
Moses,

19
Moses, qui artibus primo occultis *egypti-*
orum excultus, id est, Astrorum et Magia
cultu, dein armorum ferocia Palaestine re-
gulos sedibus suis extruxit, et sub specie
colloquii Pompiliani fidentem rebus suis
exercitum in otiosorum hominum possessi-
ones adducit; scilicet ut ipse esset Dux
magnus; et frater ejus sacerdos maxi-
mus, ut ipse Princeps et Dictator ali-
quantum populi esset. Alii per vias dulci-
ores et delinimenta populi sub profunda
sanctitate, [horresco reliqua proferre!]
et eorum sectarii per pias fraudes in oc-
cultioribus conventiculis primo imperi-
tam paganorum plebem, dein et ob
vim pullulantis novae religionis timen-
tes de se et otiosos populi Principes
occuparunt. Tandem alius belli studi-
osus ferociore Asia populos, a Christi-
anorum Imperatoribus male habitos,
fictis miraculis ad se adscivit, sub
promissione tot beneficiorum et victo-
riarum, exemplo Moysis, discordes et
otiosos Asiae Principes subjugavit,
et peracinaem [pertinacem] religio-
nem suam stabilivit. Prior Ethnicismi,
alter

20
alter Iudaismi, tertius utriusque corrector
habitus; quis Mahometismi futurus sit,
videndum est! Scilicet eo credulitas
hominum fraudibus subjecta est, cujus
abusus sub specie alicujus utilitatis
merito impostura vocatur. Cujus in ge-
nere natura et specie hic latius e-
volvere, nimis et prolixum foret et tædi-
osum. Ceterum id nobis observandum,
quod concessa etiam naturali religione
et debito cultu divino, quatenus per na-
turam dictari dicitur, jam omnis nova
religionis Princeps impostura suspectus
sit, potissimum cum quanta in religione
aliqua propaganda fraudes interven-
rint, in aperto omnibus sit, et ex dictis
et dicendis obvium. Manet ergo id se-
cundum suppositum prius immutabile:
Religionem et cultum Dei secundum di-
ctamen luminis naturalis consentane-
am et veritati et aequitati esse. Qui vero
aliud quid circa religionem statuere
vult, vel novum vel dissonum, idque au-
toritate superioris potestatis invisibilis
suam reformandi potestatem evidenter
probet necesse est, nisi ab omnibus impo-
stor

stor haberi velit, qui omnium sententiæ ad²¹
versatur, non sub conclusio ex naturali
ratione sed sub revelationis specialis au-
toritate. Insuper sit ejusmodi vita ac mo-
rum probus, qui a multitudine dignus
credi possit, quem tam summum et san-
ctum Numen in suam conversationem
recipiat, cui nihil placuit impuri quid-
quam; Nec id solum propria confessio,
aut vita sic satis sancta anteacta aut
miracula aliqua, id est, actiones qua-
dam extraordinariæ probare poterunt;
nam et id magis artificiosis et de-
ceptoribus hominum mendacibus, hy-
pocritis commune est, qui ex iisdem
rebus commodum aut gloriam aucu-
pantur; nec etiam id attendendum,
eo vesaniâ quosdam processisse, ut
sponte mortem appeterent, quo con-
temnere omnia et vincere crederen-
tur, ut varii apud Philosophos Vete-
res. Nec enim credendum peculiari-
bus eos divinis viribus suffultos fu-
isse in eo, quod ex inani imaginati-
one et vana aureorum montium pro-
missione propter defectum judicii per-
petrarunt.

²²
petrarunt. Hi enim nec rem satis judica-
runt, nec rei Doctores; Quos ut probe
discernas, dixi, non solum proprium eo-
rum testimonium non sufficere, sed et
ipsos inter se, et alios testes cum ipsis
conferre opus erit, eosque tum notos et
familiares, tum ignotos, tum amicos
et inimicos. Atque dein collectis omni-
um testimoniis, tum cujusque Doctoris
de se ipso, tum aliorum, veritatem rei
penetrare. Sed si testes ipsi nobis igno-
ti sint, testes de testibus et sic porro
consulendi erunt; adjecto insuper ex-
amine de sua judicandi facultate, an
capax sit, falsum talibus aut aliis cir-
cumstantiis maxime verosimilibus in-
volutum a vero discernendi, addita
inquisitione, unde eas veritatis cogno-
scenda notas hauserit. Collato adhuc
aliorum iudicio, quid hi ex tali demon-
stratione vel testium testimonio colligant.
Atque hinc concludere licebit, an verus
revelatae voluntatis divinae nuncius
sit, qui id praese fert, et an dictamen ejus
presso pede sequendum sit. At ne hic in cir-
culum incidamus omnino cavendum est.
Cumque

23

Cumque primariarum religionum ea sit na-
tura, ut una aliam præsupponat, ut Mo-
sis Paganismus, Messia Iudaismus, Ma-
hometis Christianismus, nec semper aut quo-
ad omnia, sed certis solum ex partibus
posterior priorem rejiciat, quoad reliqua eti-
am in priori se fundet, ut Messias faciunt
et Mahumet; opus erit, non solum postre-
mam et mediam vel priorem, sed omnes ac
singulas accurate perlustrare, præcipue
cum in quavis secta impostura arguantur,
uti veteres a Messia quod legem corrupe-
rit, Christiani a Mahumeto, quod corru-
perit Evangelium. Quoad hoc nil mirum,
cum et Christianorum secta, altera alte-
ram corrupti Textus Novi Testamenti ar-
quat; ut constare queat, an et hic, qui imi-
tandus proponitur, verus religionis autor
sit, et quatenus ii, qui se præpositos di-
cunt, audiendi sint. Nulla enim hic in
examine secta prætermittenda, sed omnis
conferenda citra quaecunque præjudi-
cium. Nam si unica intermittatur, ea
forsan ipsa est, quæ verior est. Ita qui Mo-
sen sequetur, veritatem secutus erit, etiam
secundum Christianos. Ceterum in eo solo
non

²⁴
non debet subsistere, sed et veritatem religionis Christianae indagare. Optimos equidem suos Doctores esse, una quaeque secta asserit, et qualibet se id expertam et quotidie adhuc experiri, nec dari alios meliores. Ideo ut vel omnibus credendum, quod ridiculum, vel nulli, quod est securius, usque dum vera sit via cognita, ne tamen ulla in collatione praetermittatur. Non obstat quod, ut cognoscatur, bis duo esse quatuor, opus haud sit, omnes Mathematicos congregare; Res enim non est eadem, nam quia nemo visus est, qui dubitavit, an bis duo quatuor sint; cum e contrario religiones nec in fine nec in principiis nec in mediis concordent. Ponamus sic ignorare me rectam salutis viam, si sequar interim Brachmannos vel Coranum, nonne Moyses et reliqui dicent: ecquid mali tibi a nobis profectum est, quod ita rejiciamur, meliores interim et veriores? quid respondere debemus? Credidi Mahumeti vel Gymnosophistis, in quorum doctrina natus et educatus sum, et unde intellexi, tuam et sequentem Christianorum religionem jam dudum abolitam,

tam, et corruptam vel corruptrices esse. Nonne
reponent, nescire se quidquam de illis, et de
vero salutis ductu, quodque scirent esse,
quod corruptores sint et impostores, fictis
miraculis et mendaciis populum decipi-
entes; Nec ita simpliciter fidem adhiben-
dam uni homini vel sectæ, rejectis citra
omne vel debitum examen reliquis omni-
bus. Eodem enim jure dicere æthiopem,
qui non sortitus sit de suis terris, non
dari alterius quam nigri coloris homi-
nes, sub sole. Præterea et id in examine
reliquarum sectarum attendi debet, ut
par in omnium inquisitione diligentia
adhibeatur, nec altera ingenti opera
illustrata, reliquæ vix levi brachio tan-
gantur, statim ob unam vel alteram po-
sitionem primo intuitu iniquam visam,
aut ob famæ malos de Principe ejus
sectæ rumores, a tergo rejectis reli-
quis. Nec enim confestim pro dogmate
vel indubitato testimonio habendum, quod
vagabundorum primus quisque de ad-
versa religione adseruerit. Eodem nem-
pe jure primitus communi fama et so-
la nominis recensitione Christiana re-
ligio

76
ligio horrore aliis erat, aliis ludibrio, apud
hos, quod asini caput colerent, apud illos,
quod Deos suos comederent ac biberent;
et cetera; ut Christianum esse id demum
capitalem Dei et hominum inimicum esse
reputaretur, cum tamen istiusmodi narra-
ta, vel male intellecta vel egregia men-
dacia essent, quæ inde confirmabantur
partimque orta erant, quod hostes illius
religionis vel plane non, vel non recte
cum ipsis Christianis, et ex his cum sci-
entioribus conferrent, verum primo vel
idiota vel desertori aut inimico ejus
crederent. Cumque ita proposita exa-
minis ratio tanta difficultatis sit res,
quid de infantibus dicemus, quid de foe-
minis, quid de maxima plebis parte?
Exclusi jam erant a securitate sua religi-
onis infantes omnes, et foeminarum maxi-
ma pars, cui et ea quoque, quæ clarissime,
quoad fieri potest, ex principiis alicujus
religionis deducuntur, tenebræ sunt, et ex
earum modo vivendi probe conspicias, non
habere ipsas, nisi perpaucissimas excipias,
tam exactam facultatem penetrandi ejus-
modi mysteria; Ut nihil de infinitate
minuti

minuti populi aut rusticorum dicam, qui^{27.}
bus alimentorum suorum quaesitio pro summa
rationis est; reliqua bona fide vel adsumunt
vel rejiciunt. Ita scilicet minima orbis par-
ti tantum superest, ut omnes religiones
ponderet, suam exacte conferat, rationes
veritatis vel fraudis, in quibus nempe mi-
nutis decipi possit, probe discernat; sed
potior numerus aliorum fidem, ut plu-
rimum rerum sacrarum professorum, quo-
rum scientia et judicandi in sacris facul-
tas notoria habetur, sequitur; idque in
quavis religione, quod potissimum faciunt
ii, qui legere vel scribere nequeunt, aut
quod legant non habent. Notandum au-
tem erat, quod hic non sufficiat religio-
nis alicujus Doctores notitia et experien-
tia professa satis accurate pollere, ut
verum a falso discernere queant; sed et
reliquis certo certius, et judicio non
minus accurato id constare debet, in su-
per habere illos verum a falso discernen-
di non modo facultatem, sed et mani-
festandi voluntatem. Certi quippe ad-
prime esse debemus, nec falli nec fallere
velle eum, qui ejusmodi scientiam et vo-
luntatem

luntatem profitetur. Et qualem hic inter
tot diversissimos etiam unius sectæ pal-
maria Doctores electionem faciemus?
Quin enim si socios et collegas intueamur,
qui in plurimis sententiis disconveniunt,
ceteroquin amicissimi, alteruter dissen-
tiens id faciet propter aliquem defectum,
vel quod rem non intelligat recte, atque
ita facultate judicandi careat, vel
quod cedere nolit, et ita voluntatem
vera fatendi non habeat. Ac licet hoc
tantum in articulis secundariis con-
tingeret, tamen suspecti hi reddun-
tur etiam quoad reliqua, in utroque
quippe veritas non est, et qui una in
parte ab ea vel ex defectu judicandi,
vel ex voluntate depravata recedit,
ejus rei etiam in reliquis suspectus, at-
que id merito redditur. Quare, ut ju-
dicare possis de habilitate et ingenui-
tate alicujus Doctoris in religione,
primo, a que habilis sis ac ille, necesse
est, alias enim facillime tibi impone-
re poterit: et ille præterea, si tibi non-
dum sit notus, testimonio aliorum in-
digeat, et hi rursus aliorum, quod
ad

ad infinitum tendit; Nec solum veritatis,²⁹
scilicet docuisse istum talia, sed et ingenu-
itatis citra fraudem id fecisse, et de testi-
bus ingenuitatis et dictorum itidem ra-
tio omnino habenda erit. Quem vero hic
terminum pones? Nec id satis est, apud
alios talia jam disputata fuisse, quam
bene etiam id factum sit, videndum.

Communes namque demonstrationes, quae
publicantur, nec certa nec evidentes
sunt, et res dubias probant, per alias
sapius magis dubias; adeo ut exemplo
eorum, qui circulum currunt, ad ter-
minum semper redeas, a quo currere
incepisti.

Finis

70.
In nunc quoniam Bibliothek Oldenburg sig. nor
vintum Buche Holzmann Titul:

Damnatus Liber
de
Tribus Impostoribus
qui
dicit in aeternis aspera verba Deos.
Damnatum efficiet
Lectorem,
Si ipsius auctorem non damnat
et excreatur.

Sir Litzig'sche Grolcheit'sche Zeitung vom Jahre
1776. pag. 192. meldet, man habe wirklich
ein Buch, welches das de tribus impostori-
bus heißt. Es lautet folgendermaßen:

Quamvis omnium hominum intersit
nosse veritatem, rari tamen illi boni, qui
eam norunt. Investigare enim nesciunt
alii, alii formidant laborem, quem phi-
losophia hac poscit. Inde ergo nemo mi-
ratur, mundum regi opinionibus stultis
risumque merentibus; ignorantia nam-
que fecunda opinionum mater, ut quo-
quisque aliquid scit minus, eo plures
opiniones confingat, saltem ut fari pos-
sit.

35
sit. Hac una origo sententiarum falsissimarum de Divinitate, spiritibus et anima, quæ circumferuntur in orbe. Placemus nobis præjudiciis nobiscum natis, solemus sequi homines pecuniosos, qui antiquas opiniones pertinaciter tumentur, et partim aliter sentiunt aliter loquuntur, metu, ne sincere loquentes et veritatem aperte prodentes in Priami calamitates incidant. etc.

In der Eile ist dieses Buch schon gedruckt =
Sat diu fuimus fatui, quanquam omni tempore vixerint sincera animæ quæ in hanc injustitiam invectoræ sunt, ut nos fecimus in hac opella. Qui veritatis amantes sunt, multum solatii inde capient, et hi sunt, quibus placere gestimus nil curantes mancipia, quæ præjudicia oraculorum infallibilium loco venerantur.

